

NEHCÜ'L-FERADİS'İN DİL HUSÛSİYETLERİ

IV*

M E T İ N

ALİ FEHMİ KARAMANLIOĞLU

[XVI b] 26 (1) köreliᅅ taᅅı çüftlerimiz bey'at birmiş teg biz-ler taᅅı bey'at bireliᅅ tidiler eyyub peygamber 'aleyhi's-selam ᅅazra-tıᅅa (2) kirdi destur tiledi erse peygamber 'aleyhi's-selam taᅅı destur birdi eyyub anası bu ᅅatun-lar-nı başlap kirdi ol ümm-i sa'ıd (3) atlıᅅ ᅅatun peygamber 'aleyhi's-selam-ᅅa selam kıldı erse peygamber 'aleyhi's-selam taᅅı cevab yarlıᅅadı andın soᅅᅅ aydı ey (4) za'ife atıᅅ ne tırur ol aydı kim ya resula'llaᅅı atım ümm-i sa'ıd tırur tidi erse peygamber 'aleyhi's-selam aydı ²¹ kim ataᅅ atı ne tırur (5) ol aydı kim atam atı rafı' tırur tidi peygamber 'aleyhi's-selam aydı ᅅacetiᅅ ne tırur tidi erse ümm-i sa'ıd aydı ya resula'llaᅅı taᅅrı (6) ta'ala-nı bir ü bar tırur tip inanduk taᅅı siz-ni ᅅaᅅᅅ ta'ala-nıᅅ resulı tip bittük emdi çüftlerimiz siz-ke bey'at (7) birdiler biz-ler taᅅı keldük siz-ke bey'at birmek-ke tidi erse peygamber 'aleyhi's-selam aydı şükür ol taᅅrı-ᅅa kim siz-ler-ni (8) iᅅlam-ᅅa köndürdi andın soᅅᅅ aydı ey za'ife-ler cüm-le keliᅅ ilegimde olturuᅅ tidi erse cümlesi peygamber 'aleyhi's-selam (9) ileginde olturdılar peygamber 'aleyhi's-selam ilegiᅅe bir ᅅadaᅅ birle suv ²² koydı taᅅı mübarek elgini ol suv ²² içinde (10) ᅅattı taᅅı za'ife-ler-ᅅa aydı eren-ler-din bey'at alsam elig-lerini tutup bey'at alur-men ve-likin siz za'ife-ler-niᅅ (11) elig-

* *Nehcü'l-feradis'* in gramer husûsiyetlerini belirten I. ve II. yazılar dergimizin 16. ve 17. ciltlerinde; eserin baş tarafından yirmi beş sayfanın transkripsiyonlu metnini ihtiva eden III. yazı ise, 18. ciltte (geçen sayı) çıkmıştır. Bu sayımızda I. babın 6. faslına sonuna kadar transkripsiyonun devamı ve metine ait notlarla bu yazı serisini tamamlıyoruz. Sözlük ayrıca verilecektir.

lerini tutmağ bolmas kaçan kim men elgim-ni bu kaçadağ-dın çıkar-sam siz elig-lerinđiz-ni kaçtağaysız tidi andın (12) song peygamber ‘aleyhi’s-selam aydı ey za‘ife-ler tağrı ta‘ala-nı birlemiş-din song tağrıka ortak kaçtağaysız tise (13) bular aytur erdiler kaçbul kıldığ yana peygamber ‘aleyhi’s-selam aydı ey za‘ifeler erenlerinđiz mallarının uğurlama- (14) -đaysız tağı zına kılmağaysız tağı oğlan-larınđiz-ni oltürmegeysiz tağı özge tođurđan²³ oğlan-ni eren-lerinđiz-ke (15) men toğurdum tip aymağaysız tağı yađ yağuğ oł-mište nevđa kılmağaysız ton yırtmağaysız sađ-larınđiz-ni yolma-đaysız (16) yüz-lerinđiz-ni yırtmağaysız tağı yat eren-ler birle ĥal-vet yer-de sözleşmegeysiz tip aysa bu za‘ife-ler aydılar (17) cüm-lesini kaçbul kıldığ kaçadağ-dın elgi-ni kaçardı tağı bu za‘ifeler elig-lerini ol kaçadağ-ka kaçatar erdiler tağı yüzlerinđe

[XVII a] 27 (1) sürter erdiler andın song peygamber ‘aleyhi’s-se-lam destur birdi erse kaçtı-lar andın song mekke-din oğküş şağa-be-ler kelü (2) başladılar erse peygamber ‘aleyhi’s-selam medine ĥalkınđa aydı kim mekke-din kelgen-ler-ni ađırlanđ yerini yurtını koyup bizing (3) şöĥbetimizde bolmağ üçün đarıb-luğnı iğtiyar kı-lıp keldiler kerek kim munlar-đa luğf u kerem birle kaçrışu alsanđiz tidi (4) tağı medine-de turđanlar-nı mekke-din kelgen-ler birle kaçarıdaş kıldı mekke-din ĥicret kılıp kelgen-ler-ke muĥacir tinür tağı medine (5) ĥalk-ları kim mekke-din kelgen-ler-ke yarı birdi-ler kaçrışu aldılar luğf u kerem kıldılar anlar-đa enşari tinür **bişinđ** (6) **faşl** peygamber ‘aleyhi’s-selam)-nunđ mu‘cizatı-nınđ beyanı turur imam-ı bağağavi رجة الله عليه meşabiĥ atlığ kıtab-da bu ĥadış-ni (7) keltürmiş عن علي بن ابي طالب رضی الله عنه انه قال كنت مع النبي صلى الله عليه و سلم بمكة فخرجنا في بعض نواحيها فما (8) استقبله جبل ولا شجر الا وهو يقول السلام عليك يا رسول الله bu ĥadış-ninđ ma‘nisi ol bolur kim ‘alı رضی الله عنه aytur (9) men peygamber ‘aleyhi’s-selam birle mekke-de erdim mekke-ninđ şađrasınđa kaçtığ tağ-ka kaçrışu kel-dük erse ol tağdın avaz keldi (10) kim es-selamu ‘aleyke ya re-sula’llahı tip tağı dağağt-ka kaçrışu keldük erse ol dağağt-dın avaz keldi kim es-selamu ‘aleyke ya resula’llahı tip (11) peygamber ‘aleyhi’s-selam medine-de erdi kim ĥayber cühüd-leri tağı banu küreyza²⁴ cühüd-leri mekke-ke bardılar tağı mekke kafir-larinđa

(12) aydılar biz cümle siz-ke yarı birmek için keldük biz cümle ittifaq kılıp ağır çerig birle medine-ke barsak taqı bu muham-med-ni aradın (13) kitersek sizin diniñiz-ni taqı bañıl tip aytur bizim dinimiz-ni taqı bañıl tip aytur siz taqı munuñ tilindin taqı zañmeti- (14) din kurtulsanğız biz taqı kurtulsaq tip aydılar erse mekke kafir-larınğa bu söz hoş keldi çerig istiñdadi kıldılar taqı (15) yehudiler çerigi birle taqı öz çerig-leri birle medine-ke keldiler kaçan bu haber peygamber aleyhi's-selam-ka tegdi erse şa-ğabe-lerni (16) yıgdi taqı meşveret kıldı erse selman-ı farisi aydı *رضی الله عنه* bizim fars ilinde handaş bolur il tegresinde (17) uluğ teriñ arıq qazar-lar kim çerig dört yandı kirmesün tip emdi maşlaşat bolğay mu kim bu medine-niñ tegresinde

[XVII b] 28 (1) handaş qazsak dört yandı kafirler kirmese bir yandı uruşmaq asan bolğay tidi erse peygamber 'aleyhi's-selam (2) taqı şağabe-ler bu söz-ni maşlaşat kördiler inen şavab turur tidiler erse peygamber 'aleyhi's-selam buyurdi (3) cümle şağabe medine-niñ tegresinde handaş qaza başladılar medine içinde açlık erdi çerig-ke istiñdad kılmak (4) yana bu handaş qazımaq şağabe-ler-ğa ağır keldi cabir aytur *رضی الله عنه* cümle şağabe-ler bu handaş-nı qazar erdi uluğ (5) taş çıktı neçe me kuvvat-lıg erenler balta birle ursalar hiç eser kılmaz erdi bardılar peygamber-ğa aydılar erse (6) peygamber 'aleyhi's-selam elinçe balta aldı taqı üç qata *بسم الله الرحمن الرحيم* tidi taqı urmuş erdi bu uluğ taş (7) pare pare boldı cabir aytur *رضی الله عنه* men peygamber 'aleyhi's-selam-ka yakın erdim ikki elgini qaldurdi balta birle (8) taş öze urmaq için baktım peygamber 'aleyhi's-selam mübarek qarınğa taş bağlamış açlık sebebi-din bu aḫval-ni kördüm (9) erse köñlüm ḫaste vü bezmen boldı keldim çüftüm-ke aydım ey çüftüm peygamber 'aleyhi's-selam-nı bu aḫval öze kördüm (10) neteg reva bolğay peygamber 'aleyhi's-selam mundağ emgek birle bolsa taqı biz qadğusın yimesek neteg ümmet bolğaymız tidim (11) erse çüftüm aydı evde dört batman arpa bar taqı bir oğlaq bar sen ol oğlaq-nı boğuzlağıl men taqı aş bişginçe (12) bu dört batman arpa-nı ögügeyin²⁵ (?) taqı etmek yapayın sen barğıl peygamber 'aleyhi's-selam-nuñ kulakınğa aheste ayğıl öñin (13) kişi-ler eşitmesün-ler peygamber 'aleyhi's-selam taqı qatında bir ikki kişi birle kel-

sünler tip ittifaķ kıldılar kaçan aş (14) bişti erse cabİR رضی الله عنه bardı peygamber ‘aleyhi’-selam-ka aheste aydı erse peygamber ‘aleyhi’-s-selam aydı ya cabİR (15) ta’amunġ ne kaçdar tırur tidi erse men aydım ya resula’llahİ bir ođlaķ tırur taķı tōrt batman arpa etmeki tırur tidim erse (16) peygamber ‘aleyhi’-s-selam aydı inġen yaġşı tırur haķķ ta’ala öküş berekat-lar birgey inşaa’llahu ta’ala tidi taķı aydı ya cabİR (17) men baġınça ol küveçke hiç kim-erse çömçe kaçmasun taķı ol etmekler-ni tındur-dım hiç kim-erse çıkarmasun-lar

[XVIII a] 29 (1) tidi taķı nıda kıldurdu kim cabİR evinde ta’am kılmış cümleġiz icabet kılınġız tip nıda kıldurdu erse hañdaķ kaç-zıġan- (2) -lar üç minġ kişi erdi cümlesi icabet kıldı-lar erse cabİR aytur men müteħayyİR boldum haçalet içinde kaldım andaġ haçalet (3) müstevli boldı özemke kim ‘ömrüm içinde andaġ haçalet bolmışım yok erdi bir ođlaķ ta’amı üç minġ kim-erse-ke (4) neteg yitür-gey-men tip endişe kılı evke bardım taķı çüftüm-ke bu aġvalni aydım erse mañġa aydı ya cabİR peygamber ‘aleyhi’-s-selam-ka (5) bu ta’am-nunġ miķdarını aymadıġ mu men aydım kim peygamber ‘aleyhi’-s-selam-ka bu ta’am-nunġ miķdarını aydım erse peygamber ‘aleyhi’-s-selam (6) aydı men baġınça ol ta’am-ka kim-erse elig tegürmesün-ler tip aydı çüftüm aydı andaġ erse ya cabİR hiç haçalet kılmaġıl (7) barını ileġinde kođġıl ne kim kılsa ol bilgey tidi erse köġlüm hoş boldı haçaletim kitti bir sa’at keçti baķar-men (8) peygamber ‘aleyhi’-s-selam üç minġ şaġabe-ni başlap keldi taķı aydı ya cabİR bu haļayıķ öküş tırur evke sıġmaz şaġrada (9) oltursunlar yitişer oltursunlar tip buyurdu taķı özi evke kirdi ol küveç-ni açturdu taķı بسم الله الرحمن الرحيم (10) tidi taķı berekat birle du’a kıldı taķı elġini ol küveçke urdu yana tındur açturdu anġa taķı بسم الله الرحمن الرحيم (11) tidi taķı berekat birle du’a kıldı taķı el urdu andın sonġ buyurdu tegme yiti kişi-ke bir kersen aş taķı yiti etmek biriġ-ler tip (12) andaġ kıldılar neçe-me kim bu küveç-din aş çıkarur-lar taķı bu tındur-dım etmek çıkarur erdiler hiç bu küveç-ninġ aş (13) eksilmez erdi taķı bu tındur-nunġ etmek-leri eksilmez erdi üç minġ kişi cümlesi toydılar küveç aş andaġ-oķ erdi (14) taķı tındur etmek-ler(-i) andaġ oķ erdi peygamber ‘aleyhi’-s-selam aydı ya cabİR aġşam-ka tegi

bu küveç aşı tağı tandur etmeki tükenme- (15) -gey medine içindeki derviş-ler-ke hâber birgil cümlesine yidürgil tağı kelgen bargañka yaq²⁶ yavuqqa cümle-ke²⁷ bu aş-dın (16) tağı etmekdin hiç taqşir kılmadın birgil tidi biz tağı andağ-oq kılduq aqşam-ka tegi medine içindeki derviş cümlesi (17) keldiler tağı yidiler aqşam bolmışta kiñin tağı küveç-de bir ança ta'am qaldı selman-ı farisi aytur رضى الله عنه kaçan kim

[XVIII b] 30 (1) cabir-ning ta'amını tenavül kılduq tağı handaq qaşımaq-ka barduq benim ülüşüm-ke yitgen yer-de tağı bir uluğ taş belgürdi (2) hiç kim-erse anı qoparmaq-ka küçi yetmedi balta,²⁸ tağı ötmedi erse barduq peygamber 'aleyhi's-selam-ka hâber birdük erse peygamber (3) 'aleyhi's-selam keldi tağı mübarek elingne bir uluğ balta,²⁸ aldı tağı بسم الله الرحمن الرحيم tidi tağı tekbir aydı erse cümle (4) şahabe-ler tağı tekbir aydı-lar andın song peygamber 'aleyhi's-selam balta,²⁸ kötürdi tağı kuvvet birle ol taşka urmuş erdi (5) ol yıldırım menğizlig ot çıktı tağı şam tarafına bardı selman-ı farisi aytur رضى الله عنه ol nur-ka nażar kılmış erdim (6) şam-ning köşk-leri saray-ları mañga köründi yana peygamber 'aleyhi's-selam ikinç qata tekbir kılip urmuş erdi yana bir (7) yıldırım menğizlig nur çıktı tağı yemen tarafına bardı men ol nur-ka nażar kılmış erdim yemen şehri-ning köşk-leri saray- (8) -ları mañga köründi yana peygamber 'aleyhi's-selam üçünç qata tekbir kılip ol taş-ka urmuş erdi yana burunğı teg yıldırım menğizlig (9) nur çıktı tağı maşrıq tarafına bardı men ol nurka nażar kıldım erse İraq ili-ning tağı fars ili-ning sarayları (10) köründi men aydım ya resula'llahı bu ne nur-lar tırur kim 'alem-ka müntesir boldı tip aydım erse peygamber 'aleyhi's-selam aydı (11) ya selman bilgil agah bolğıl bu nur-lar kayu taraf-ka kim bardı ol taraf-ta İslam açılğay müsülmanlık zahir (12) bolğay tidi selman-ı farisi رضى الله عنه 'ömer tağı 'osman رضى الله عنهما hilafetinde erdi kim bu aytқан illerde İslam (13) zahir boldı tip aydı andın song kafir-ler cühüd-ler birle kelip medine-ning dört yanında qondi-lar tağı müsülmanlar birle (14) üç kün uruştı-lar üçünç kün²⁹ qatıg uruştı-lar andağ kim peygamber 'aleyhi's-selam ikindü³⁰ nemazı tağı aqşam nemazı kılu (15) bilmedi peygamber 'aleyhi's-selam ol ka-

fır-ler-ka qarğadı ey bar hıdıya bu kafır-ler-ning kózlerinde ot birle 'uqubet kılğıl (16) tip aydı andın song haqq tebareke ve ta'ala peygamber 'aleyhi's-selam-ka nısrat birdi bir kiçe içinde qatığ saıuk yil ıda birdi (17) erse mekke kafir-leri cühüd-ler birle medine-ning tört yanında uruşmaq için qonup tıurur erdiler ol saıuk yilke

[XIX a] 31 (1) taqat-ları qalması aydılar kim biz-ler-ke muhammed sıhr kıldı saıuk yil ıda birdi tip cümlesi qayıttı-lar hızeyfe رضى الله عنه (2) kufe³¹ iling kirdi peygamber-din song kufe³¹ halkı cümlesi hızeyfe-ni ağırladılar peygamber 'aleyhi's-selam-ka şohbet kıldı tip (3) bir kim-erse hızeyfe-ke aytur ya eba 'abdallahı peygamber birle siz-ler neteg mu'amilet kıılır erdingiz hızeyfe aydı رضى الله عنه (4) peygamber hıdmetinde qatığlanur erduk ne işke buyursa kıılır erduk hiç taqsir kıılmaz erduk tip aydı erse (5) bu sorğan kim-erse aytur va'llahı eger men peygamber 'aleyhi's-selam qatında bolsa erdim peygamber-ni yağağ yörütme-ke qoymaqay (6) erdim boynum-ğa kötrüp yörütgey erdim tidi erse hızeyfe aydı رضى الله عنه hındaq toqusında bir kiçe qatığ (7) saıuk yil qoptı barça şahabe ton-lar taqı kız-ler örtündiler evleringe barmaq-ka icazet yok erdi peygamber 'aleyhi's-selam (8) nemaz kıılır erdi oküş nemaz kılmış-dın song avaz kıldı taqı aydı ey yaran-larım qayu bir kim-erse bolğay kim ornındın (9) turgay taqı ol kafır-ler-ğa bargay taqı anlar-dın mańga haber keltürgey men anı haqq ta'ala-dın tilegeyin kim ol kim-erse-ni haqq ta'ala (10) saqlasun hiç kafır-ler-ning zararı ańga tegürmesün yana haqq ta'aladın tilegeyin kim ol erse-ni uşmağ-da benim (11) qoldaşım kılsun tip nıda kıldı hiç kim-erse icabet kılmadı³² ol ma'nidin ötrü kim aqlıq qatığ erdi hem taqı kafir-ler- (12) -ning havfı qatığ erdi hem saıuk qatığ erdi bu üç ma'ni bar için şahabe-ler kahel-lıq kıldılar peygamber 'aleyhi's-selam-ka (13) icabet kılmadılar erse peygamber 'aleyhi's-selam benim atım birle nıda kıldı³³ taqı aydı ya hızeyfe timiş erdi mańga zaruret boldı icabet (14) kıлмаq-ka ve eger icabet kılmamasam peygamber 'aleyhi's-selam-ka aşılıq-kılmış bolur-men tip yirimdin qoptum taqı aydım lebbeyke (15) ya resula'llahı tip mańga aydı ya hızeyfe bargıl taqı mańga bu kafirler-din haber keltürgil kim ne aşval öze tıururlar ve-likin hiç (16) kim-erse-ke zaşmet tegürmegil tidi erse men taqı ođ ya aldım taqı bardım baqar-men haqq ta'ala-ning çerigi saıuk

yil ol kafir-ler-ni (17) perişan kılmış hayme-lerini yıkmış otlarını söndürmüş atları bir yanğa barur teveleri bir yanğa barur sergerdan

[XIX b] 32 (1) ve mütehayyir bolup tırurlar uluğ-ları ebu sұfyan hayme-din çıktı tağı çağırdı aydı ey çerig halayığı cümle köçüñg (2) kiteliñg eger bu kiçe munda qalsaq helak bolurmız atlarımız tağı tevelerimiz helak bolur tip i'lam kıldı erse (3) cümle kafirler ta'cil öze köçti-ler kitti-ler eger peygamber 'aleyhi's-selam mañga aymamış bolsa erdi kim hiç kim-erse-ke (4) zarar tegürmegil tip ebu sұfyan-qa andağ ya'vuq qelmış erdim kim oq birle ursam helak kılğay erdim ve-likin (5) peygamber 'aleyhi's-selam sözini şaqladım qatılmadım qaçan kim keldim peygamber 'aleyhi's-selam-qa haber birdim erse peygamber (6) 'aleyhi's-selam sevündi haqq ta'ala-qa hamd ü sena kıldı tağı cümle halayık-qa icazet birdi evleringe qayıttı-lar yana bir qaç künden soñg (7) peygamber 'aleyhi's-selam-qa ebu sұfyan-nıñ bitigi keldi ol bitig içinde aymış kim ya muhammed bilgil agah bolgil bu nevbet kim keldim (8) ol itiqad birle keldim erdi kim sini helak kılsam tağı yaranlarıñg-ni perişan kılsam ve-likin kördüm kim medine tegresinde (9) handaş kılmış-sen arab içinde bu handaş kılmaq yok erdi muni qandıñ öğrendiñ emdi lat u 'uzzi birle ant yađ (10) kılur-men kim ikinç qayıtmış-da uñud toquşında neteg kıldım erse andağ kılğaymen tip aymış peygamber 'aleyhi's-selam (11) qaçan kim anıñ bitigini oqup ma'nisini zađ kıldı erse ubey b. ka'bnı ündedi tağı aydı bitigil ya ubey ey ebu sұfyan (12) bu kelmişde sini helak kılmadın qayıtmağaymen timiş-sen sini qayıtarğan haqq tebareke ve ta'ala tırur tağı handaş qazımañı (13) öğretgen haqq ta'ala tırur tağı ikinç nevbet qayıtğaymen tağı uñud toquşundaki teg siz-ler-ni hezimet kılğaymen timiş-sen (14) anı tağı haqq ta'ala bilür kuvvet birgen tağı ol tırur hezimet kılğan tağı ol tırur velikın haqq tebareke ve ta'ala mañga bir kün (15) ruzi kılğay kim ol kün içinde ol lat u 'uzzi birle kim ant yađ kıldıñg ol lat u 'uzzi-ni tağı cümle put-lar-nı (16) sindurğaymen inşa'allahü ta'ala tip aydı yana qaçan kim kafirler mekke-ke qayıttı-lar tağı cühüdler tağı öz yerleringe qayıttı-lar (17) şahabe-ler tağı evleringe qayıttı-lar peygamber 'aleyhi's-selam tağı 'ayışe رضى الله عنها evinge kirdi tağı gısl kıldı tağı başını

[XX a] 33 (1) yudi tağı öziñge 'öd³³ tütüzdi tağı çıktı ödlek ne-

mazını kıldı erdi bağar cebrâ'îl 'aleyhi's-selam kağır münüp kalıng barçın (2) keçip keldi tağı aydı ya muğammed ferişte-ler yarığ yaşıklarını³⁴ kitermedin tırurlar siz-ler nişe sılahlarıngız-nı kiterdingiz-ler (3) biz cümle ferişte-ler kafırları hamru'l-esed atlığ yerke tegi kağduğ kiterdük emdi sağga tağı yaranlarıngız tağrı ta'ala-dın³⁵ ferman (4) ol tırur kim yarığ yaşıklarınıngız-nı keğseniz tağı bu banu kırayza³⁶ cühüd-leriñge barıp harb kılsanıngız uş men ferişte-ler (5) başlap barur-men benim artımcı terk keling tidi tağı cebrâ'îl 'aleyhi's-selam bardı kaçan kim peyđamber 'aleyhi's-selam bu söz-ni eşitti (6) erse 'alı-ni رضى الله عنه ündetdi tağı aydı 'alemni alđıl tağı bizke kelgil kim biz-ke ferman boldı kim banu kırayza³⁶ cühüdleri (7) birle harb kılamak kerek 'alı رضى الله عنه 'alem-ni aldı tağı bılal-ka fermanladı kim cümle şağabe ikindü nemazını banu kırayza-da³⁶ (8) kılsunlar tip cümle şağabe atlandılar banu kırayza³⁶ cühüdlerini harab kıldılar ğaret kıldılar yana medine-ke kağıttı-lar ol (9) cühüdler hatun-larıdın bir hatun peyđamber 'aleyhi's-selam medine-ke kelmişdin sonđ bir koy-nı söküldi tağı şağabe-lerdin (10) birine sordı kim peyđamber 'aleyhi's-selam koy etidin kağı yer-ni seğer tidi erse ol kim-erse aydı kim peyđamber 'aleyhi's-selam koy (11) etidin kol etini tağı yağrın etini seğer tidi erse ol sökülmüş koy-đa ağu sürtti yağrın etine tağı kol etine köp-rek (12) sürtti tağı ağşam-dın sonđ peyđamber 'aleyhi's-selam-ning evine keltürdi peyđamber 'aleyhi's-selam ağşam nemazı kılıp evine kirdi (13) bağar bir za'ife oturup tırur bu za'ife peyđamber 'aleyhi's-selamka selam kıldı tağı aydı ya resula'llahı bir koy söküldüm tağı (14) siz-ke hedıyye keltürdüm tidi erse peyđamber 'aleyhi's-selam buyurdi şağabe-ler keldi-ler soğra yağdılar ol arada ol za'ife (15) çıktı tağı kitti kaçan kim peyđamber 'aleyhi's-selam koy etidin bir pare aldı tağı çeyneyü başladı erdi ol kıldın avaz keldi kim (16) ya resula'llahı mindin yimeng kim men ağuluğ tırur-men tidi erse peyđamber 'aleyhi's-selam ağzındağı etni bıraktı şağabe-ler-ka aydı ey (17) yaranlarım bu et-din yimeng kim bu kol etidin avaz eşittim kim ya resula'llahı mindin yimeng kim men ağuluğ tırur-men tip aydı erse

[XX b] 34 (1) cümle şağabe-ler elig-lerin tarttı-lar ve-likin beşir atlığ şağabe bir loğma-nı yuttı bu hağer-ni bilginçe tağı neçe me

kim katkılandı (2) kaytaru bilmedi ol sa'at içinde bahtı-lar beşir-ning yüzi kap-kara boldı tağı ol kiçe vefatı boldı şahabe-ler-din üç kim-erse (3) ol ta'am-dın çeynep bırakıp tırur erdiler peygamber 'aleyhi's-selam anlar-ka hacamaç kılıng tip buyurdu özi tağı hacamaç (4) kıldı erse şıhhat buldı yana üç künden soğ ol yehudiyye-ni buldılar tağı peygamber 'aleyhi's-selam-ka keltürdiler peygamber 'aleyhi's-selam (5) aydı ey yehudiyye ne üçün mundağ iş kıldıng tidi ol yehudiyye aydı benim atam-nı tağı atam qarındaşını tağı çüftüm-ni (6) tağı er qarındaşım-nı cümlesin öltürdüng ol yandın men bu ağuluğ koy-nı keltürdüm tip ikrar kıldı anı tağı öltürdiler (7) ol koy etini bir itke birdiler ol it yidi erse ol sa'at öldi bardı-lar bir çuğur kazdılar tağı ol etni anda kömdiler (8) peygamber 'aleyhi's-selam dünya-dın naql kılınıšta kim sökel boldı ümm-i beşer atlığ qarı za'ife bar erdi hemişe peygamber 'aleyhi's-selam (9) zağmeti bolsa ol za'ife-ni ündetür erdi ol za'ife kelip peygamber 'aleyhi's-selam a'za-larını basar erdi sıkar erdi (10) bu nevbet-te tağı ündetti erse ol za'ife tağı keldi peygamber 'aleyhi's-selam-nuğ a'zasını bastı sıkadı tağı aydı ya resulallahı (11) bu nevbet-te sökel-likingiz-ni katkı-rağ körer-men inşa'allahu ta'ala şifa birgey tidi erse peygamber 'aleyhi's-selam aydı ol vaqt-ta kim (12) ağuluğ et-ni çeynep bıraktım erdi andın berü birer vaqt-lar-da birer zağmet birür erdi mağga emdi andağ sezer-men kim bu sökel- (13) -likim-de ol ağu-nuğ zehri tamar-larım-nı kesgey tip ve-likin şabr kılmağ kerek peygamber-ler-ka bela kat kat bolur sevab-lar kat kat (14) bolmağ üçün bir kiçe peygamber 'aleyhi's-selam bu kafirler-ni islam-ka ündedi erse bu kafirler aydı-lar ya muhammed sening diniğ haq-lıkıng-nı (15) ol vaqtın bilgeymüz kim bu tolun ay-ka işaret kılmağ bu ay ikki pare bolsa tağı tegme paresi bir yanğa barsa andın soğ yana (16) ikisi biri birine kavuşsa burun-ki teg bolsa bizler bilgeymiz kim sening diniğ haqğ tırur tip aydılar erse peygamber 'aleyhi's-selam (17) ayğa işaret kılmağ erdi ay ikki pare boldı biri bir yanğa bardı tağı biri bir yanğa bardı yana ikkisi biri birine kavuştı-lar

[XIV a] 35 (1) İbn-i mes'ud رضى الله عنه aytur men kördüm hıra tağını ikki pare ay arasında kaldı yana ikkisi kavuştı-lar kaçan kim bu ahlvalni (2) kafirler kördi-ler erse aydılar bu muhammed ne uluğ cadu tırur katkı şahir tırur tip aydılar tağrı ta'ala haber

قوله تعالى اقتربت الساعة وانشق القمر وان يروا آية (3) birü yarılıkar يعرضوا ويقولوا -حجر مستمر و كذبوا و اتبعوا أهواءهم (4) و كل امر مستقر maʿnisi ol tūrur اقتربت الساعة kıyamet yaʿvudi انشق القمر ay yarıldı يعرضوا ويقولوا آية يعرضوا (5) eger bu kafir(ler) peygamber ʿaleyhi's-selam-nıng rast-lıqına bir nişan körseler ol nişandın yüz çevrür-ler (6) taqı ayturlar kim bu muḥammed-nıng kör-güzgen nişanı qatıg sıhr tūrur ulaşu evvelkı-lar-dın kelgen sıhr tūrur tip ayturlar كذبوا (7) taqı bu kafir-ler peygamber ʿaleyhi's-selam-nı yałğan tidiler و اتبعوا أهواءهم taqı öz heva-larına uydılar öz nefleri (8) tilekleriñge ittibaʿ kıldılar كل امر مستقر tegme bir iş karar kılgan tūrur yaʿni ḥaqq işniñ³⁷ taqı ʿaḳıbeti zahir (9) bolğan tūrur baḳıl işniñ taqı ʿaḳıbeti zahir bolğan tūrur tidi bu kafir-ler munuñ teg öküş muʿcize-ler kördiler taqı iman (10) keltürmediler peygamber-qa cadu tidi-ler bir kün taqı bir kafir susmar qeltürdi taqı aydı ya muḥammed eger susmar seniñ (11) peygamberliqına tañuqluq birse men saña inanur-men tidi erse peygamber ʿaleyhi's-selam aydı ey susmar men kim tūrur-men beyan (12) kılgıl timiş erdi susmar faşih til birle aydı kim اشهدان یانا bir ʿarab (13) bir kün ivuq keltürdi ol taqı andağ-oq tañuqluq birdi yaña bir kün kafirler aydı ya muḥammed ḥurma yıgaçı yerindın qongrulup (14) kelsün taqı saña selam birsün timiş erdi peygamber ʿaleyhi's-selam taqı ol daraht-nı ündemiş erdi ol daraht yerindın (15) qongrulup keldi taqı peygamber ʿaleyhi's-selam-qa tevażuʿ birle selam kıldı yaña şaḥabe-ler öküş boldı erse peygamber ʿaleyhi's-selam-qa (16) mınber kılu bardılar vaʿz kılmak üçün qačan kim peygamber ʿaleyhi's-selam ol mınber-qa aştı erse mübarek arqası (-nı) tağağan öredin (17) ingremek avazı çıktı cümle şaḥabe-ler eşittiler peygamber ʿaleyhi's-selam-nıng muʿcizatı öküş tūrur cümle peygamber-ler-qa ne muʿcizat kim

[XIV b] 36 (1) birildi qaḡuḡı muḥammed muştafa-ğa birildi yaña öñgin muʿcizatlar taqı muştafa-qa birildi öñgin peygamber-ler-qa tegmedi (2) mecmuʿı keltürmedük kıtab muştavvel bolmasun tip **altınç faşl** peygamber ʿaleyhi's-selam mekke-ke kirmek- (3) -niñ beyanı tūrur imam bağavi رحمه الله عليه meşabiḥ atlıg kıtabında bu ḥadis-

رضى الله عنه انه قال قال رسول الله (4) عن ابى سعيد الخدرى
صلى الله عليه وسلم انا سيد ولد ادم يوم القيامة ولا فخر و بيدى لواء الحمد
ولا فخر (5) وما من نبى يومئذ ادم ومن سواه الا تحت لوائى ولا فخر
bu hadîs ma'nisi ol bolur kim (6) peygamber 'aleyhi's-selam haber birü yarlıkâr men kıya-
met kün bolsa amenna ve şaddağna adem oğlanları-nıñ begi
bolğaymen (7) taqı bu söz-ni küvenü aymasmen ve-likin haqq ta'ala-nıñ
luftı keremi meniñ öze mundağ turur tip anıñ
luftını izhar kılıp (8) sizler-ke bildürmek için aytur-men taqı
kıyamet kün bolsa amenna ve şaddağna cümle-niñ 'alemi benim
elgimde bolğay (9) bu söz-ni taqı küvenü taqı aymasmen ve-likin
haqq ta'ala-nıñ luftı-nı izhar kılmak için aytur-men taqı kıyamet
kün bolsa (10) amenna ve şaddağna tegme bir uluğ kim-erse kim
hılayık anğa ittiba kılur-lar anıñ elginde bir 'alem bolğay 'araşat
halkı (11) ma'lum kılğaylar kim bu kim-erse bu ma'ni-lig ermiş tip
kerek ol ma'ni hayr bolsun kerek şer bolsun taqı hiç (12) taqı maqka-
mat u keramat içinde haqq ta'ala-nıñ hamdi taqı senası içinde erdi ol
cihet-din peygamber 'aleyhi's-selam hamd-niñ (13) 'alemi birildi yana
aydı peygamber 'aleyhi's-selam kıyamet kün bolsa amenna ve şad-
dağna adem peygamber 'aleyhi's-selam taqı adem peygamber-din (14)
sonğ kelgen peygamber-ler cümlesi benim 'alemim astında bolğaylar
bu söz-ni taqı küvenü aymasmen ve-likin haqq ta'ala-nıñ (15) keremi
(-ni) izhar kılmak için aytur-men taqı kıyamet kün bolsa amenna
ve şaddağna cümle hılayık-dın burun evvel gur yarılıp (16) gur-
dın baş qaldurğaymen bu söz-ni taqı küvenü mefahıret kılı ay-
masmen ve-likin haqq ta'ala benim öze ne me uluğ (17) luft-lar
taqı kerem-ler kılıp turur anı izhar kılmak için aytur-men tidi
bir kün peygamber 'aleyhi's-selam yaran u şahabe-ler-ka

[XII a] 37 (1) aydı kim bu kiçe tüş kördüm men kim yaran-lar
birle ka'be-ka tavaf kılur-men ka'be-ke kirür-men ka'be-niñ kılıdi-
ni alurmen (2) taqı ef'al-i hacc-nı tamam kılmış-dın başımın yülür-men
tidi andağ sezer-men kim hacc kılğaymen tip kim-nüñ kim rağbeti
bolsa (3) hacc kılmaq-ka uş men baru turur-men benim birle bar-
sun tidi erse öküş şahabe-ler rağbet kıldılar cümlesi miñ taqı altı yüz
(4) kişi erdi taqı peygamber 'aleyhi's-selam toğsan teve nişan kıldı
ka'be-de qurban kılmak için taqı şahabe-ler-ka aydı (5) uruş

silahı iletmeğ mekke kafir-leri bilsün-ler kim ka'be-ke ziyaret için barur-biz uruşmak için barmaz-mız (6) ve-likin kılıç-lar-nı alu barığ tidi tağı özi çıktı zü'l-huleyfe athđ yer-de ödlele nemazı-nı kıldı tağı tonlarını (7) çıkardı ihram keddi tağı ليك اللهم ليك tidi ma'nisi (8) ol bolur kim ey bar hığaya icabet kılur-men sağga öküş icabet kılmağ ليك لا شريك icabet kılur-men sağga yalğuz bir ü (9) bar-sen sağga ortak yok ليك ان الحمد لك icabet kılur-men sağga öküş icabet kılmağ tağı hağikat-ta ögdü vü hamd ü sena (10) sağga layığ тұur tağı cümle ni'met sağga тұur kim-ke ni'met birsenđ sen birür-sen. ليك لا شريك و tağı mülk seninđ тұur (11) hiç ortak yok eger su'al kılsağ kim icabet kılmağ ündemek-din sođđ тұur ündemek kaçan haşıl boldı kim (12) icabet kılur-men tip telbiye aytlur cevap ol тұur kim hađđ ta'ala cebrâ'il-ke fermanladı kim barđıl tağı ibrahim peyğamber-ka (13) tağı isma'il peyğamber-ka 'aleyhi'ma's-selam buyurđıl kim benim için ka'be bına kılsunlar tip beytü'l-ma'mur yerinde (14) tidi beytü'l-ma'mur ev erdi kızil yakut-din erdi hađđ ta'ala yaratmış erdi öz kudreti birle uşmağ-nıđđ (15) kızil yakut-din kün toğışı tarağında bir kapuğı bar erdi tağı kün batısı tarağında tağı bir kapuğı bar erdi bu ikki kapuğ (16) yaşıl zümred-din erdi kaçan kim adem peyğamber 'aleyhi's-selam-nuğ tevbesi kabul boldı erse adem peyğamber 'aleyhi's-selam hađđ (17) ta'ala-ka münacat kıldı tağı aydı ya rabbi ol vağtın kim uşmağ-da erdim hemişe hağırım tilemişde 'arş-ka tavaf

[XII b] 38 (1) kılur erdim emdi andın mağrum boldum luğ u kere-müğ-din derh'ast kılur-men bu yer yüzinde tağı mağga bir (2) müteberrük arığ hürmet-lig ev bolsa men anđga hemişe tavaf kılsa erdim tip münacat kıldı erse hađđ tebareke (3) ve ta'ala beytü'l-ma'mur-nı indürdi adem peyğamber 'aleyhi's-selam hindustanın kırđ kıta beytü'l-ma'mur-ka ziyaret (4) kıldı kaçan kim hađđ tebareke ve ta'ala nuğ peyğamber 'aleyhi's-selam-nuğ kavmini helak kıldı tufan birle ol beytü'l-ma'mur-nı (5) ferişte-ler kötürdiler yitinđ kıat kökde koydı-lar emdi her kün ol beytü'l-ma'mur-ka yetmiş miğ ferişte (6) tavaf kılurlar kıyamet-ka tegi bir tavaf kılđan ikinc tavaf kılmağ kaçan kim cebrâ'il 'aleyhi's-selam hađđ ta'ala-

(7) -niñg fermanını keltürdi erse kim ka'be-ni bına kılınğ tip İbrahim 'aleyhi's-selam aydı ya cebra'îl kayu yer tırur ol kim (8) bey-tü'l-ma'mur anda erdi tip aydı erse haqq ta'ala bir bulıt ıda birdi ol bulıt ka'be ornında eglendi (9) erse anda kölike kıldı erse cebra'îl 'aleyhi's-selam aydı bu bulıt kölikesinde kerek kim bına kılsañg hiç ziyade tağı (10) kılsañg hiç eksük tağı kılsañg tidi tağı bu ka'be-niñg taş-larını biş tağ-niñg taş-larından bına kılsañg (11) evvelini hıra³⁸ tağından kılsañg kalğanını tur-ı sina tağı-dın tağı lübnan tağı-dın tağı ceddı tağı-dın kılsañg kaçan kim (12) hacere'l-esved yeringe tegdi-ler erse cebra'îl 'aleyhi's-selam uşmağ-dın bir aq taş keltürdi tağı İbrahim 'aleyhi's-selam-ğa (13) aydı bu taş-nı ka'be senğirinde qodğıl kim bu taş hürmet-lig taş tırur munuñ içinde 'ahd-name bar tırur tip aydı (14) erse İbrahim peygamber 'aleyhi's-selam tağı cebra'îl ayğanı teg senğirde koydı cahiliyyet vaktında hayız 'avret-ler (15) eliglerini sürtti-ler tağı öñgin yazuqluğ kim-erseler elig-lerini sürtti-ler erse ol aq taş kap-kara boldı tip (16) aydı-lar İbrahim 'aleyhi's-selam bına kılar erdi İsmail peygamber 'aleyhi's-selam taş sunar erdi cebra'îl 'aleyhi's-selam tağı (17) öñgin altı ferişte yarı birür erdi-ler kaçan kim ka'be tamam boldı erse haqq ta'ala-dın ferman keldi ya İbrahim nıda

[XIII a] 39 (1) nıda³⁹ kılğıl kim haqq ta'ala-niñg fermanı birle bına kılınmış ka'be-ke ziyaret kılınğ-lar tip İbrahim peygamber 'aleyhi's-selam (2) aydı bu yer-de hiç kim-erse yok kim-ke nıda kılayın tidi erse haqq ta'ala-dın ferman keldi ya İbrahim sindin nıda kılıp (3) ündemek biz-din tağı ol mü'min-ler-niñg canlarına tegürmek tidi erse İbrahim peygamber 'aleyhi's-selam ebu kúbeyis (4) tağınğa mündi tağı nıda kıldı aydı ey tañrı kul-ları haqq ta'ala fermanı birle ev kopardım keliñg bu haqq ta'ala-niñg (5) eviñge ziyaret kılınğ (tip) nıda kıldı erse haqq ta'ala İbrahim 'aleyhi's-selam nıdasını ervağlarğa eşittürdi ervağ-lar- (6) -niñg ba'zısı öküş icabet kıldı-lar bu kün kim hacı-lar lebbeyk allahümme tip ton-larını suçlup baş-larını (7) açıp telbiye aytıp icabet kılar İbrahim peygamber 'aleyhi's-selam-nuñ haqq ta'ala fermanı birle ündegeniñge icabet (8) kılmak tırur tip cevab aymış-lar tağı ba'zı kim-erse kim bir kıta hac kılar tağı ba'zı-lar öküş hac kılar-lar ol tağı (9) ervağ icabet kılğanı miqdarınça tırur tip aymış-lar kaçan kim peygamber 'aleyhi's-selam tonını suçlup mübarek (10) başını açıp ihram kedip lebbeyk

allahümme tidi erse cümle şaħabe-ler taķı ihram keddi-ler taķı telbiye aydılar taķı ka'be-ke (11) 'azm kıldı-lar kaçan kim ka'be-ke ya'vuk yittiler erse mekke kafırlarına kureysi-ler-ğa ha-ber tegdi kim muħammed kalıng çerig (12) birle keldi tip halıdı'bnü'l-velid ol vaķt-ta iman keldürmemiş erdi ol taķı 'akreme kim ebu cehl oğlı tırur ol (13) taķı süheyl atlığ kim-erse bu üçegü başlap çerig çıktı-lar ebu sıfyan kim mekke-ning uluğı erdi ol şam-ka barıp (14) tırur erdi ticaret için kaçan kim peygamber 'aleyhi's-selam-ka yaķın keldiler taķı tırurkı-lar erse peygamber 'aleyhi's-selam (15) bir kim-erse-ni ıda birdi kim biz-ler ħarb için taķı uruşmak için kelmedük ve-likin ka'be-ke ziyaret kılu (16) keldük eger destur birsengiz ka'be-ke ziyaret kılalıng taķı ħurban-lar boğuzlağalıng tidi-ler erse anlar (17) aydılar bu yoldın destur birmez-miz eger ka'be-ke ziyaret kılu keldingiz erse kelür yıl ziyaret kılgaysız bu yıl

[XIII b] 40 (1) icazet yok tidi-ler erse peygamber 'aleyhi's-selam yaran-ları birle meşveret kıldı erse barça şaħabe-ler aydılar kim (2) ya resula'llahı ħarb kılalıng bu yerke tegi kim keldük mundın kaçtur bolsaķ biz-ke ħorluk bolđay tidi bu arada (3) ödlek vaķtı boldı peygamber 'aleyhi's-selam bılal-ka buyurdı kim bang-i nemaz okığıl tip kaçan kim bılal bang-i nemaz okıdı (4) erse peygamber 'aleyhi's-selam imamet-lık kıldı cümle şaħabe-ler iķtıda kıldılar halıdı'bnü'l-velid taķı 'akreme taķı süheyl (5) mekke-kafir-leri birle baķıp tırur erdiler halıdı'bnü'l-velid aydı ya 'akreme neteg bolđay kim bular bu nemaz içinde (6) erken bular-nı helak kılsaķ tip aydı erse 'akreme aydı bu nemazları-dın song taķı bir nemazları bar biz taķı cümle (7) yaran-lar-ka ilam kılalık barça isti'datımız ittifaķımız tamam bolup bir ħata ħamle kılip helak kılalıng tip (8) ittifaķ kıldılar taķı ikindüke tegi söz birle eglendiler cebra'il 'aleyhi's-selam nazıl boldı taķı ħaķķ ta'ala-dın ferman (9) keldürdi kim ya muħammed eger çerig-de nemaz kılu bolsaing ħala-yık-nı ikki tayife⁴⁰ kılgıl bir tayife-ni⁴⁰ düşman-ka karşı kođđıl (10) taķı bir tayife birle bir reke'at nemaz kılgıl yana bu bir reke'at nemaz kılgın tayife düşman-ka karşı barsun ol nemaz kılmagan (11) tayife kelip sening birle bir reke'at nemaz kılsun sen selam birgil yana bu tayife barıp düşman-ka karşı tursun evvelkı tayife (12) kelsün anlar taķı bir reke'at nemaz kıra'at-sız kılsun-

lar taķı selam birsünler yana bular düşman-ķa karşı barsunlar öngin (13) tayife kelip bir reke'at-larını kıra'at birle tamam kılsunlar tip yarlıg keldi erse ikindü nemazını andağ kıldılar erse (14) ol kafir-ler-niñg mekri hile-si batıl boldı andın soñg peygamber 'aleyhi's-selam ertesi köçti taķı hıdeybiyye ⁴¹ atlıg yer-ke tegdi (15) erse tevesi çökti hergiz kopmaz neçe-me kim şahabe-ler katıglandılar erse hiç kopmadı peygamber 'aleyhi's-selam (16) aydı ey yaran-lar bu teve-niñg 'adeti mundağ ermez erdi ve-likin ebrehe-niñg fili-ni çökürgeñ tañrı ta'ala munı (17) çökürdi barmaķ-ķa icazet yok tırur tidi taķı özi teve-din tüşti taķı ferman-la dı şahabe-ler-ķa sizler taķı bu yer-de

[XXI a] 41 (1) konuñg-lar tip cümle şahabe-ler ol hıdeybiyye-de ⁴² kondı-lar ibn 'abbas aytur رضى الله عنه peygamber 'aleyhi's-selam-nuñg tevesi (2) çökse ⁴³ aydı ebrehe-niñg fili-ni tıñgdürgeñ tañrı ta'ala bu tevemni tıñgdürdi tigen teg ma'nisı ol bolur kim (3) yemen ili-niñg padşahı bar erdi necası atlıg peygamber 'aleyhi's-selam-nuñg uluğ atası 'abdü'l-muñtalib vaķtında erdi (4) peygamber-din kırķ yıl oza erdi peygamber 'aleyhi's-selam vaķtında kim necası müşülmán boldı ol necası munuñg uluğ (5) atası erdi yana şan'a atlıg il bar erdi yemen vilayetinde ol ilke ebrehe atlıg kişini beg kılıp tırur erdi (6) ol ebrehe aydı necası melik-ke kim mekke-de bir ev bar ka'be atlıg ol evni ibrahim peygamber 'aleyhi's-selam koparmış (7) tip ayturlar taķı her yılda ne kim 'arab bar cümlesi kelip ol evke ziyaret kılurlar tavaf kılurlar taķı teveler koy-lar (8) sıgırlar kırbán kılurlar anda turğan derviş müşkin-ler-ke birür-ler siziñg icazetiñiz birle men taķı bu şan'a-da (9) anıñg teg bir ev bına kılsam taķı cümle halayık-ķa buyursam her yılda ol evke ziyaret kılsalar bolğaymu tip meşveret (10) kıldı erse necası melik taķı aydı ingeñ maşlañat tırur andağ kılğıl tip icazet birdi erse bu ebrehe taķı öküş (11) mal hıarc kılıp bir uluğ 'imaret kıldı anğa kuleys at birdi taķı ildin ilke nıda kıldurdu kim bu evke yılda (12) bir kıta ziyaret kılıñg-lar tip ve eger ziyaret kılmasañgız sizler-ke öküş zahmet kılğaymız tip tehdid ü tefzi-ler (13) kıldı mekke-din bazırğan bardı ticaret ma'ni-si öze taķı ol kuleys kıtaında kondı-lar taķı kıyıtımış-da kınane kabile- (14) -sindin bir kim-erse kuleys-ķa kirdi taķı anıñg içinde necaset kıldı taķı çıktı-lar köçti-ler erte baķtı-lar kim kuleys (15) içi necis bolmış bu söz-ni

ebrehe-ke aydı-lar erse ebrehe. inĝen ĝaźab-landı tağı ant iĝti kim men barıp anlar-nıĝ (16) ka^ĝbe-lerini ħarab kılmasam er oğlı bol-mağaymen tidi yana bir nevbet ^ĝarab keldi ticaret t^{ar}ıķı öze kuleys katında (17) k^{on}di-lar ot yandurđı-lar tağı köĝti-ler yil ot-nı k^uleys-ka tegürdi ol uluđ ^ĝimaret cümlesi helak boldı bu suz-nı

[XXI b] 42-(1) ebrehe. eğitti erse ĝaźabı ziyade boldı necaği melik-ke aydı tağı andın ĝerig tiledi mekke-ke k^{as}d kılmağ uĝün ka^ĝbe-ni (2) vıran kılmağ uĝün ol tağı ĝerig birdi ol ĝerig iĝinde miĝ fil bar erdi ol fil-ler-de uluđ-rađ fil bar erdi (3) mağmud atlığ ol fil öze tađt urup anı ebrehe. müner erdi kağan kim mekke-ke ya-ıvudı-lar erse mekke-niĝ uluğı (4) ^ĝabdü'l-muĝtalib erdi anıĝ te-ve-leri bar erdi şağrada ĝerig keldi tağı ikki yüz tevesini aldılar erse teveĝisi ya řaba- (5) ħah tiyü mekke-ke keldi erse mekke. ħalkı k^{or}ķtı-lar ^ĝabdü'l-muĝtalib mekke. uluđ-ları birle ĝıķtı-lar tağı ebrehe-ke keldi-ler erse (6) ebrehe. aydı siz-ler hiĝ k^{or}ķmaĝ men siz-ler-ni ĝaret kılmağ uĝün uruşmağ uĝün kelmedim ve-likin bu ka^ĝbe-ni (7) ħarab kılmağ uĝün keldim tidi erse ^ĝabdü'l-muĝtalib andağ erse siziĝ ĝerig benim ikki yüz tevemni almış-lar (8) kerek kim mađa ol tevelerimni birseĝiz tidi erse ebrehe. aydı men sini andağ sağındım kim bu ka^ĝbe-ni mindin (9) der-ħ^vast kılđay tip sen bu ka^ĝbe-ni derħ^vast kılmađıĝ tağı teveleriĝni der-ħ^vast kı-lur-sen tidi erse (10) ^ĝabdü'l-muĝtalib aydı bu teve-ler benim mü-lkim t^{ur}ur anıĝ uĝün öz mülkimni taleb kılur-men tağı ka^ĝbe. me-nim mülkim ermez (11) anıĝ maliki erkligi bar ol bilür tilese sađ-lağay tilese koyđay tidi erse ebrehe. buyurđı ^ĝabdü'l-muĝtalib-niĝ (12) teve-lerini kaytarđı-lar ^ĝabdü'l-muĝtalib ĝıķtı tağı ka^ĝbe. ka-ıu-đıĝa keldi tağı aydı ey bar ħuđaya bu evüĝni d^uřmaĝ-lar yı-ka-đa (13) kelip t^{ur}ur-lar bu arığ evüĝni d^uřmaĝ-lar-dın sen sağlağıl d^uřmaĝ-lar-nı bu ħaremüĝe kigürmegil sen anlar-nı helak (14) kılđıl tip karđadı kağan kim ebrehe. ka^ĝbe-ke ya-ıvuk kelmek-ke k^{as}d kıldı erse ol mağmud atlığ fili ĝökti hiĝ (15) turmas ne-ĝe-me kim timür irđađlar birle urur-lar hiĝ yerindin k^opmas ka-đan kim yemen t^{ar}ařıĝa k^oparsalar (16) k^opar yügrür ve-likin ka^ĝbe. t^{ar}ařıĝa k^{as}d kıl-salar ĝöker hiĝ k^opmas bu arada erdi-ler bağarlar cema^ĝat kuř-lar (17) heva-da uĝa başladılar kim hiĝ munuĝ teg kuř-lar körmış-leri yok erdi ađ kuř-lar t^{ur}ur uluđ-luķı karluđaĝ

[XXII a] 43 (1) endazesinçe tegme kuşnunğ tomşuqında bir taş bar taqı ikki adaqında ikki taş bar yaşmuqđın uluğraq taqı noğud-tın kışig-rek (2) kaçan kim bu kuş-lar bu çerig özesinğe muqabil keldiler taqı bu taş-lar-nı attı-lar erse tegme bir kişi-ke bir taş tüşti başındın (3) kirdi taqı dübürindin çıktı andağ-oğ cümle çerig helak boldı meger bir kim-erse bar erdi ebu yekşum tir erdiler ol necaşi (4) melik-ning veziri erdi anğar taş tegmedi ol kaçtı taqı necaşi melik taraşınğa barur erdi taqı başı özesinde bir kuş (5) bu kuş-lar-dın uçar erdi kaçan kim ebu yekşum necaşi melik kaçınğa kel-di taqı ol çerig aşvalini tamam aydı erdi necaşi (6) melik aydı bu kuş-nunğ uluğluqı ne miqđar erdi tip sorar erdi ol arada bir kuş ev-ke tünğlükdin uçup ⁴⁴ kirdi bu ebu yekşum (7) aydı uş ol kuş bu tırur tidi erdi ol adaqındaqı taş birle ebu yekşum-nı urmuş erdi ebu yekşum ol dem-de helak (8) boldı ve-likin ebu yekşum-nı çerig birle ⁴⁵ haqq ta'ala helak kıлмаған ol ma'ni için erdi kim necaşi melik-ke ebu yekşum haber (9) tegürsün tip tağrı ta'ala peygamber قوله عز وجل الم ترکیف فعل ربك (10) ma'nisi ol bolur kim ya muğammed bilmediñgmü kim rabbinğ aşhab-ı fil-ke ne iş kıldı الم يجعل كيدهم (11) körmediñgmü ya muğammed rabbinğ anlar-ning keydlerini hile-lerini batıl kıldı طيراً ابائيل (12) ya muğammed rabbinğ ıddı ol aşhab-ı fil öze cema'at kuş-lar بحجارة (13) kuş-lar kaçığ taş-lar birle nişan at-ları bitimiş taş-lar-dın ما كول (14) kafir-ler-ni urulmuş ekin teg uşaq yapraqı teg helak kıldı peygamber 'aleyhi's-salam andın haber birür şağabe-ler-ka kim (15) hudeybiyye-de ⁴⁶ benim tevemni çökürgen tinğ-dürgen ol tağrı tırur kim fil-ni tinğdürdi çökürdi tip haber birdi kaçan kim (16) peygamber 'aleyhi's-salam yaran-lar-ka konunğ tip fermanladı erse cümle şağabe kındı-lar ol yer-de suv az erdi anı içti-ler (17) taqı heva isig erdi suvsadı-lar taqı peygamber 'aleyhi's-salam-ka keldiler taqı aydılar ya resula'llahı heva isig tırur biz-ler

[XXII b] 44 (1) taqı suvsaduk canver-ler taqı suvsadı-lar tidi erse peygamber 'aleyhi's-salam suv tiledi erse peygamber 'aleyhi's-salam

ol (2) suv birle yundi abdest kıldı tağı bir rivayet-de aydı kim barmaq-ları arasında (n) ⁴⁷ suv çıktı tidi-ler tağı ol abdest (3) kılğan suv-nı kuğuğ-ğa töker erdi kaçan kim cümle a'zası suv-nı kuğuğ-ğa tökmiş erdi ol kuğuğ suvı tağtı tağı (4) kuğuğ ağzı-dın aştı cümle halayık içti-ler tağı cümle canver-ler içti-ler kandı-lar tağı kuğuğ suvı andağ-ođ erdi andın (5) soň bir kaç eyyam peygamber 'aleyhi's-selam yaran-ları birle huğeybiyye-de turdılar mekke-din 'urve atlığ kim-erse keldi (6) aydı ya muğammed bu mekke-ning uluđ-ları ittifağ kılıp turur-lar kim bu yıl saňa icazet birmez-ler ka'be-ke ziyaret kılmaq-ka (7) rayıň neteg turur tidi-ler erse peygamber 'aleyhi's-selam aydı bizler uruşmaq üçün kel-medük ka'be-ke ziyaret (8) üçün keldük eger biz-ke icazet birme-seler uruşur-biz tidi erse 'urve ne-erse timedi bağtı bu yaran-lar-ka (9) peygamber 'aleyhi's-selam huğmetinde andağ bağıp turur-lar eger peygamber 'aleyhi's-selam ne işke buyursa can birle ol iş-ni kılur- (10) -lar eger peygamber 'aleyhi's-selam tüfkürse ayalarını tutar-lar tüfkürüküni yer-ke kemişmezler kayu biri-ning ayasıňa tüsse yüziňge (11) sürter-ler ve-eger yunar bolsa ol yungan suvını biri biridin konuşup alur-lar tağı içer-ler tağı yüzleriňge sür- (12) -ter-ler teberrük kılur erdiler ve-eger sözler bolsa cümlesi tek turur-lar hiç söz kaçmaz erdiler ebu hanife mezhebinde (13) yunmuş suv kim bir yer-ke yığılur aňgar müsta'mel tinür ol suv necis turur anıň üçün kim peygamber 'aleyhi's-selam aydı (14) kayu mü'min ve muvähhid bir namaz vağtında abdest kılsa tağı farıza namaz kılsa tağı bir vađt namaz-ka tegi tegme bir a'zaları- (15) -dın ne yazuk kelse ol abdest kılmış-ta ol abdest suvı ol a'zadın kelgen yazukını kiterür tağı yazuk necis turur (16) kerek kim ol yazukını kitergen suv tağı necis bolsa tip su'al kılinsa ebu hanife aytur bu sözni (17) ümmet-ler hađkıňa turur peygamber 'aleyhi's-selam hađkıňa ermes anıň üçün kim peygamber 'aleyhi's-selam-nuň yazukı yok

[XXIII a] 45 (1) erdi abdest kılğan suvı tağı arığ erdi ol cihat-din şahabe-ler teberrük kılıp içer erdiler tağı yüz-leriňge sürter erdiler (2) tip aydı kaçan kim 'urve peygamber-din 'aleyhi's-selam bu ağval-lar-nı kördi erse inġen ta'acüb kıldı tağı bardı mekke-ning uluđ- (3) -larıňa bu körgen ağval-lar-nı cümlesini aydı tağı aytur kim ⁴⁸ men fars ili-ning meliki kırsra melik-ni kördüm tağı yemen meliki necası (4) melik-ni kördüm tağı rum meliki herkul melikni kördüm

men munuᅅ teg kaçm kim melikiᅅge muᅅi' bolğay-lar taᅅı melik-
din canlarını (5) diriğ tutmağay-lar hiç körmedim va'llahı bu mu-
ᅅammed melik ermez bel ᅅod peyğamber tırur keliᅅ munga muᅅi'
bolalıᅅ taᅅı munuᅅ (6) diniᅅge kireliᅅ tidi erse cümlesi mekke-
uluğ-ları çoğladılar tehdid ü tefzi' kıldı-lar erse ol taᅅı tek ᅅaldı
andın (7) sonᅅ süheyl-ni ıda birdi-ler süheyl taᅅı keldi körer pey-
ğamber 'aleyhi's-selam yaranları birle olturup tırur taᅅı 'atad atlıᅅ
(8) şaᅅabe taᅅı selim atlıᅅ şaᅅabe peyğamber 'aleyhi's-selam arᅅa-
sında yarıᅅ yaşıᅅ öze tırur-lar süheyl aydı ya muᅅammed bu yıl
mekke-ke (9) kirmek-ke icazet yok kelür yıl icazet bireliᅅ ol şarᅅ
birle kim aramızda on yılᅅa tegi uruş bolmasun şulᅅ (10) bolsun
tidi erse peyğamber 'aleyhi's-selam taᅅı razı boldı kaçan kim
peyğamber 'aleyhi's-selam şulᅅ-ka razı boldı erse 'ömer (11)
رضی الله عنه şabur kılu bilmedi ᅅoptı aytur ya resula'llahı biz-ler
müsilman bolğaymız taᅅı bular müşrik-ler bolğay-lar (12) biz-ler-
ke ne ᅅorluᅅ tırur munᅅa yer kelmiş-din sonᅅ ka'be cemali birle
müşerref bolmadın ᅅaytur-biz tidi erse aydı ya 'ömer (13) men
tanrı ta'ala-nıᅅ kılu tırur-men taᅅı resul tırur-men ᅅaᅅᅅ ta'ala
ne kim fermanlasa men andın ᅅıᅅabilmez-men tidi taᅅı tanrı (14)
ta'ala mini zayı' kıлмаğay tidi erse tek ᅅaldı andın sonᅅ 'ömer
رضی الله عنه bu sözni ebu bekr-ke aydı erse (15) ebu bekr aydı ya
'ömer peyğamber özesiᅅge yapuşğıl ya'ni ᅅıdmet-de bolğıl munuᅅ
teg söz aymağıl men tanuᅅluᅅ birür-men kim (16) muᅅammed
tanrı ta'ala-nıᅅ ᅅaᅅᅅ resulı tırur taᅅı ne iş-ke buyrulmuş bolsa
ol iş taᅅı ᅅaᅅᅅ tırur taᅅı peyğamber 'aleyhi's-selam ᅅaᅅᅅ ta'ala-
(17) -nıᅅ fermanıᅅa ᅅılaf kılmaz tidi erse 'ömer tek ᅅaldı
andın sonᅅ öküş nedamet yidi ol sözni ayğanıᅅa tevbe kıldı

[XXIII b] 46 (1) taᅅı iştiğfar kıldı kılu azad kıldı öküş ruze-ler
tuttı andın sonᅅ peyğamber 'aleyhi's-selam evs atlıᅅ şaᅅabe-ğa (2)
aydı ya evs şulᅅname bitigil tidi erse evs aydı neteg bitigeyin
ya resula'llahı tidi peyğamber 'aleyhi's-selam aydı (3) bitigil
بسم الله الرحمن الرحيم ni süheyl aydı biz-ler er-raᅅman-nı bilmez-miz 'adeti-
mizᅅe bitisün باسمك اللهم (4) tidi erse müsilman-lar-ka bu söz ağır
keldi peyğamber 'aleyhi's-selam aydı ya evs باسمك اللهم bitigil tidi
erse (5) evs taᅅı andaᅅ bitidi yana evs aydı emdi ne bitigeyin

tidi erse peygamber 'aleyhi's-selam aydı bitigil taᅇgrı-nıᅇ resulı (6) muᅇammed mekke ᅇalᅇı birle şulᅇ kıldı tip süheyl aydı ya muᅇammed eger biz-ler sini taᅇgrı-nıᅇ resulı tip bilsek senıᅇ birle (7) mundaᅇ iş-ler mü kılᅇay erdüᅇ saᅇᅇa ᅇılaᅇ mu kılᅇay erdüᅇ ataᅇ atı-dın nişe yüz çevrür-sen muᅇammed bın 'abdi'llah (8) bitisün tidi erse bu söz taᅇı şaᅇabe-lerka inᅇen ağır keldi şabur kılı bilmedi-ler aydılar ya resula'llahı (9) koymaz-mız resula'llah bitisün tidi-ler erse peygamber 'aleyhi's-selam aydı men muᅇammed resulu'llah-men hem taᅇı muᅇammed bın 'abdi'llah-men (10) ziyan kılmas muᅇammed bın 'abdi'llah bitisün tidi erse şaᅇabe-ler tek kıldı kaçan kim şulᅇname bitildi erse 'ömer aydı (11) ya resula'llahi siz tüş kördüᅇüz erdi kim mekke-ke kirgeymiz ᅇavaf kılᅇaymız ka'be-nıᅇ kılıdini alᅇaymız tip (12) aydıᅇız erdi emdi mekke-ke kirmedin neteg kayıtur-mız tidi erse peygamber 'aleyhi's-selam aydı ya 'ömer ᅇakk ta'ala tegürse (13) kelür yıl mekke-ke kirgeymiz taᅇı kaçan kim ᅇakk ta'ala nuşrat birse mekke-ke kirip ka'be kılıdini alᅇaymız inşa'allahü ta'ala (14) tidi taᅇı yaran-lar-ka aydı taᅇgrı ta'ala raᅇmet kılson ol kul-ᅇa kim başını yülitse taᅇı ᅇurbanını boᅇuzlasa taᅇı ton- (15) -larını keᅇse taᅇı medine-ke kayıtsa tidi erse cümle şaᅇabe baş-larını yüldi-ler ba'zılar taᅇı peygamber 'aleyhi's-selam desfırı (16) birle saᅇ-ları-nıᅇ uçını kesti-ler taᅇı teve-lerini ᅇurban kıldı-lar taᅇı ton-larını keᅇdi-ler taᅇı bu ᅇüdeybiyye-de ⁴⁹ yigirmi kün (17) turmış-dın sonᅇ medine-ke kayıttı-lar ikinᅇ yıl bayaᅇı teg işti'dad kıldı-lar taᅇı ka'be-ke ᅇavaf kıldı-lar bildurᅇı ᅇacc-nıᅇ

[XXIV a] 47 (1) kaᅇası tip niyyet kıldılar kaçan kim peygamber 'aleyhi's-selam mekke-ke kirdi ᅇavaf kılmaᅇ üçün cebrâ'il nazıl boldı taᅇı (2) aydı ya resula'llahı bu kafir-ler siz-ni za'if körmesün ᅇavaf kılmaᅇıᅇız-da reml kılᅇıᅇ tidi ya'ni pehlevan-lar teg (3) ikki şaf arasında özini ᅇaşm-ᅇa neteg kim ᅇuvvet körgüzü yörüsünler tidi erse peygamber 'aleyhi's-selam yaranlar-ka aydı (4) taᅇgrı ta'ala raᅇmet kılson ol kulᅇa kim özini ᅇavaf kılmaᅇ-ta ᅇalak körgüzse tidi taᅇı rıdası-dın saᅇ kolını (5) çıkardı taᅇı egin-lerini segirtü ᅇavaf kılı başladı erse barᅇa şaᅇabe-ler taᅇı andaᅇ ᅇavaf kıldı-lar bükün-ke tegi ol (6) sünnet kıldı andın sonᅇ peygamber 'aleyhi's-selam şaᅇabe-ler birle medine-ke kayıttı-lar taᅇı medine-de bir kaç yıl eglendiler öküş (7) kim-erse müsülman boldı ᅇerig yıᅇıl-

dı hâkık ta'ala-nıñ fermanı birle hâyber atlıg ilke bardılar hâkık ta'ala nuşrat birdi (8) hâyber-ni aldılar yana fedek⁵⁰ atlıg ilke bardılar anı tağı aldılar yana mevte. atlıg ilke bardılar hâkık ta'ala nuşrat birdi (9) anı tağı aldılar andın song mekke-ke müşülman-lar ticaret tarıķı birle bardılar erdi ol mekke kafir-leri ol müşülman-lar-nıñ (10) ba'zı-larını öltürdiler tağı mal-larını aldılar tağı ba'zı-ları medine-ke kaçıp keldi-ler erse peygamber 'aleyhi's-selam (11) kaçğurdu tağı cebra'îl-ke intizar kılur erdi ne haber kelür erki tip ol arada mekke-niñ begi abu sұfyan keldi tağı ümm-i hâbibe. (12) رضى الله عنها қатınға kirdi ümm-i hâbibe. abu sұfyan kıızı erdi peygamber 'aleyhi's-selam hatunı erdi kaçan kim abu sұfyan (13) keçip peygamber 'aleyhi's-selam olturğan yer-de olturaym tidi erse ümm-i hâbibe. men' kıldı abu sұfyan aydı ey 'ayalim mini (14) munda olturmağdın nişe men' kıldınğ tidi erse ümm-i hâbibe. aytur رضى الله عنها bu yer peygamber 'aleyhi's-selam olturur (15) yer тұrur bu töşek anıñ töşeki тұrur tağı sen müşrik тұrursen saңa reva bolmas peygamber 'aleyhi's-selam yerinde oltursanğ tidi (16) erse abu sұfyan çıktı tağı peygamber 'aleyhi's-selam қатınға bardı tağı aydı şulh-nı tağı bir taze kılalınğ bizim kişi-ler birle siziñ (17) yaran-lar-қа edebsüzlük kılınışlar şulh-nı 'ahdni bozmuş-lar bizim haberimiz bolmadı emdi yana yanğı 'ahd kılsaқ

[XXIV b] 48 (1) bolğaymu tidi erse peygamber 'aleyhi's-selam hiç cevap birmedi erse⁵¹ çıktı abu bekr-ke bardı andın der-hü'ast kıldı kim peygamber 'aleyhi's-selam- (2) -қа aysaңız şulh-nı taze kılsaқ tip ol tağı hiç ne-erse timedı erse ayet nazil boldı kim ولا تطع الكافرين والمنافقين (3) قوله تعالى يا ايها النبي اتق الله kim ey peygamber taңrı-dın қорқıl tağı kafir-ler-қа tağı münafıķ-lar-қа (4) boy birmegil tidi erse peygamber 'aleyhi's-selam tağı 'ayışe қатınға kirdi رضى الله عنها tağı aydı ya 'ayışe çerig istı'dadı (5) kılğıl silah-larımını yaraşturğıl tağı abu bekr-ke kim aydı cümle şahabe çerig istı'dadı kılsun-lar tip bilmediler kim (6) peygamber 'aleyhi's-selam қayu yanğı барur kaçan kim çerig istı'dadı tamam boldı erse çerigni 'arza kıldılar on ikki miñg (7) er haşıl boldı erse peygamber 'aleyhi's-selam yaranlar-ға aydı kim maңga ferman boldı mekke-ke бармақ-қа tip барча şahabe tağı sevündi-ler (8)

haııb atlığ şaıabe bir hatun-đa bitig birdi kim sen bu bitigni kizlegil taıı mekke-ke barđıl taıı mekke halkına ayđıl kim uş (9) peyđamber atlandı on miğ kişi birle siz-ler-ke kelür tip ol hatun taıı bitigni alıp baru başladı erdi cebrâ'ıl 'aleyhi's-selam (10) nazil boldı taıı aydı ya resula'llahı haııb bitig birdi bir hatun-đa mekke ehliğe ĥaber iletsün tip kişi ıda birgil ol (11) bitigni kaytarsunlar tip peyđamber 'aleyhi's-selam 'ali-ni taıı zübeyr-ni ıda birdi رضى الله عنها anlar bardı-lar taıı ol 'avret-ke (12) aydılar taıı bitig tiledi-ler erse ol tandı erse رضى الله عنه 'ali kılıç çıkardı bitigni çıkargıl yoğ erse sini (13) öltürür-men tidi erse ol 'avret saçı arasındın bitigni çıkardı taıı birdi kaçan kim bitigni keldür-di-ler erse peyđamber (14) 'aleyhi's-selam haııb-ka aydı nişe mundağ kıldığ tidi erse haııb aydı ya resula'llahı men hiç müşülman bolmış-dın soğ (15) kafir-lık kılmadım muılıs bolmış-dın soğ hiç münaıık-lık kılmadım ve-lakın mekke-de uruğum қадаřım bar taıı siz-ler ağır (16) çerig birle bara turur-siz anlar-ka zaımet tegmesün tip ıdıtm tidi erse 'ömer رضى الله عنه aydı ya resula'llahı mađđa destur (17) birgil kılıç birle bu münaıık-nığ başını şeseyin tidi erse peyđamber 'aleyhi's-selam aydı ya 'ömer bu haııb bedr toğuşında ĥazır

[XXV a] 49 (1) erdi ne bilür-sen kim ĥaııđ ta'ala bedr toğuşındakı şaıabe-ni yarlıkandı bolsa taıı 'ömür-leri içinde ne kim taıışır kılsalar (2) cümlesini 'afv kılmış bolsa ne bilür-sen tidi erse 'ömer رضى الله عنه tek kıldı andın soğ peyđamber 'aleyhi's-selam mekke kırığına (3) keldi erse andın soğ ĥaber bildiler işti'dad kıлмақ-ka fışşat-ları bolmadı ebu şıfyan peyđamber-ka şarşu çıktı erse (4) 'abbas-nı kördi 'abbas رضى الله عنه aydı ya eba şıfyan peyđamber 'aleyhi's-selam on miğ er birle keldi hiç şarşu tur- (5) -mağ-ka yarağığ yoğ maşlaıat bu turur kim müşülman bolsandı yoğ erse helak bolur-sen tidi erse ebu şıfyan taıı aydı andağ (6) kılayın tidi erse ebu şıfyan-nı 'abbas رضى الله عنه peyđamber-ka ilette peyđamber 'aleyhi's-selam ebu şıfyan-ka nağar kıldı erse (7) ebu şıfyan aydı اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمداً عبده ورسوله tip müşülman boldı erse 'abbas رضى الله عنه (8) aydı ya resula'llahı bu ebu şıfyan

hem kaynıngız tırur hem tağı mekke-niñ begi tırur munğa hürmet kılınğ tidi erse peygamber 'aleyhi's-selam (9) aydı kim kim ebu sұfyan eviñge kirse benim kılıçımdın amanda bolsun tidi erse 'abbas رضى الله عنه aydı ya resula'llahı (10) tağı ziyade bahşış kılınğ tidi erse peygamber 'aleyhi's-selam aydı kim kim қаpuғını baғlap evinde tursa benim kılıçımdın (11) amanda bolsun tidi erse ebu sұfyan atınğa mündi tağı çabup mekke-ke kirdi tağı çaqırdı ey mekke halqı uş muħammed keldi (12) on miñ er birle cümle sılah-lıǵ eren-ler hiç kim-erse-niñ qarşu turmaq-qa yaraǵu⁵² yoқ uş men müsülman boldum kılıç-dın (13) kurtulmaq kerek erse müsülman bolsun yoқ erse қаpuғını baғlap evindin çıqsun yoқ erse helak bolǵay tip mekke. (14) halqınğa i'lam kıldı erse mekke. kafir-leri cümle qorqıtı-lar ba'zı-ları ildin qaçıp çıktı-lar ba'zı-ları müsülman boldı-lar (15) andın peygamber 'aleyhi's-selam 'abbas-nı ündedi tağı aydı ey 'ammum ebu sұfyan-nı bir tar-raқ yer-de tutǵıl bu çerig 'azameti-ni körsün (16) tağı munça halayıқ islam-qa kirgen-ni körsün tağı öñgin-ler-ke raǵbet kıldursun mekke. kafir-leri mini öltürmek-ke qaşd kılınıp (17) erdiler mekke-din tünle ebu bekr birle qaçıp çıktıuқ emgek meşaqqa birle tağı horluқ birle emdi mekke-ke kirür-miz hürmet ve 'izzet birle

[XXV b] 50 (1) uluǵ çerig birle bar halayıқ bilsün-ler kim 'izzet birgen tağı tañrı ta'ala tırur emgek tağı horluқ birgen tañrı ta'ala (2) tırur haбер birü yarlıқar قوله تعالى قل اللهم مالك الملك تؤتي الملك من تشاء وتنزع الملك ممن تشاء وتعز من تشاء وتذل من تشاء بيدك الخير انك على كل شيء قدير تؤتي الملك من تشاء وتنزع الملك ممن تشاء tağı mülk-ni alur-sen kim-ke tilesenğ (5) و تعز من تشاء 'aziz kılursen kim-ni tilesenğ (6) taşarrufunğda tırur ey bar hұdaya sen qaмуǵ ne-erse öze qağır tırur-sen⁵⁸ qaçan kim 'abbas رضى الله عنه (7) ebu sұfyan-nı bir yer-de olturǵuzdı tegme bir qaibile keçse ebu

sufyan sorar erdi kim bu kim-nüñg kabilesi tırur tip (8) ‘abbas
 رضى الله عنه aytur erdi kim fulan kabile tırur tip andın song bir
 uluğ ‘alem körüñdi çatında çerig inġen (9) öküş erdi muhacir ve
 enşar tört miñg er tamam silah-liđ erenler peygamber-ka yaıvuk
 yoriyur erdiler ebu sufyan aydı (10) ya ‘abbas bu ‘alemni ‘alem
 tırur bu kim-nüñg kabilesi tırur kim inġen kaıvurt yoriyurlar
 tidi erse ‘abbas aydı kim bu muhamed (11) resulu’llah tırur
 tidi erse ebu sufyan aydı ya ‘abbas uyañg oğlı ne me uluğ me-
 lik boldı tidi erse ‘abbas aydı (12) ya eba sufyan melik timegil
 peygamber tigil tidi andın song peygamber ‘aleyhi’s-selam bu ‘aza-
 mat-liğ çerig birle mekke-ke (13) kirdi tağı ka‘be-ke bardı tağı
 ka‘be-ning kilidini aldı tağı bir rivayet-de kelür peygamber ‘aley-
 hi’s-selam-dın kim⁵⁴ peygamber ‘ali birle ikegü (14) ka‘be-ke kel-
 di-ler peygamber aydı ya ‘ali adađıñg özengü-ke kođđıl tip aydı
 tağı barđıl⁵⁵ kapuğını ađđıl tip aydı (15) erse ‘ali aydı kim men
 peygamber-din küçlüğ-rek-men tip köñliñge keçti peygamber aydı
 ya ‘ali tüşgil sen mendin küçlüğ- (16) -rek-sen tip aydı erse ‘ali
 tüşti peygamber bir adağını koğdı erdi kim ‘aliniñ burnındın kan
 keldi ‘ali aydı (17) tevbe kıldım tip aydı tağı ka‘be-ni açtırdı ka‘be
 içinde put-lar bar erdi cümlesini çıkardı tağı ka‘be-de tört

[XXVI a] 51 (1) reke‘at namaz kıldı tağı bu ayet-ni okıdı قوله تعالى
 ما‘nisi (2) ol bolur kim
 ayđıl ya muhamed hađđıñ din keldi bağıl din-ler helak boldı hađđıka-
 ta bağıl helak bolđan tırur andın ka‘be. (3) kapuğına çıktı bağır
 mekke-ning uluğları kol kaıvıstıurup hığmet mağamında tırıkmış-
 lar peygamber ‘aleyhi’s-selam (4) aydı لا اله الا الله وحده لا شريك له الحمد
 (5) ma‘nisi ol
 bolur kim tañđrı ta‘ala bir ü bar tırur anđa ortağ reva ermez şükr ü
 sipas ol tañđrı-ka kim va‘desini rast kıldı (6) tağı kulıñga nuşrat
 birdi tağı cümle kafir-ler-ni yađđuz hezimet kıldı andın song hiç ne-
 erse yoğ barçadın ilk tırur (7) barçadın song tağı ol tırur tidi andın
 song aydı ey kureyş kabilesi ey mekke halayığı sizniñ ol cağı-
 liyyet vađtıñdaki (8) uluđluđunđuz-nı hađđı ta‘ala kiterdi tağı mal-la-
 rınığ-nı benim adağım altında kıldı hađđı ta‘ala cümle halayığ-nı
 adem atamız (9) tağı haıva anamızdın yarattı tağı adem peygam-

ber-ni toprak-dın yarattı tidi tağı bu ayet-ni oqıdı *قوله تعالى ياايها الناس انا خلقناكم (10) من ذكر واثى وجعلناكم شعوباً وقبائل لتعارفوا*
 an ma'nisi (11) ol bolur kim tağrı ta'ala aytur ey haıayık-lar men siz-ler-ni adem tağı haıa-dın yarat-tım tağı siz-ler-ni uluğ kaıile tağı kiçig (12) kaıile kıldım biri birinğiz-ni bilsenğiz tip haıikat-da siz-lerde hürmetlig-lerinğiz tağrı katında tağrı-dın (13) korğan-rakınğız tırur haıikat-da tağrı ta'ala bilgen tırur sizinğ aıhvalinğiz-ni tağı hem bilgen tırur sizinğ (14) sırlarinğiz-ni bilür andın sonğ aydı ey mekke haıkı sizinğ sezikinğiz benim haıkıım-ka neteg tırur men siz-ke ne kılgaymen (15) tip sakınur-sız tip aydı erse barçaları aydılar ya muhammed sen kerim-sen tağı kerim uruğı-sen bizler seninğ haıkınğ-ka (16) öküş cefalar kılduğ emdi haıkı sını 'aziz kıldı biz-ke ne kılsanğ erkinğ bar tip miskin-lik kıldı-lar erse peygamber (17) 'aleyhi's-selam aydı ey mekke haıkı men siz-ke anı aytur-men kim yusuıf peygamber 'aleyhi's-selam karındaşlarınğa aydı karındaşları

[XXVI b] 52 (1) yusuıf peygamber 'aleyhi's-selam-nı atası-dın yaığan söz birle saıra-ka çıkardılar tağı öküş cefalar kılmış (2) -dın sonğ kuğuğ-ka kemisti-ler andın sonğ karvan haıkı suı almakka kelip yusuıf peygamber-ni kuğuğ-dın (3) çıkardı-lar erse yana karındaşları bu bizim kaçkuncı kulumuz tip ol karvan haıkı-ninğ birinğe sattı-lar (4) haıkı ta'ala yusuıf peygamber-ka paışah-lık-nı ruzi kılmış-dın sonğ uyaları açlık-dın emgenip yusuıf (5) peygamber-ka bardı-lar erse yusuıf peygamber anlar-ka özini bildürmedi erse erse anğar inğen haıalet-te boldı erse (6) yusuıf peygamber anlarğa aydı ey karındaş-larım haıalet kılanğ ol kün siz-ler kim manğa kıldınğız erse men 'afv (7) kıldım haıkı ta'ala siz-ler-ke tağı raımet kılsun timiş teg men tağı ey mekke haıkı siz-ler-ke 'afv kıldım tidi ve's-selam.

NOTLAR

- 1 Metinde *zım* şeklinde harekelenmiş. 2 Kitapta bu kelimenin baş tarafı yırtıktır. 3 Aynı satırda hem *q̄ablesindin* hem *q̄ablesidin* yazılmış!
- 4 Metinde *sav̄* şeklinde harekelenmiş. 5 Metinde *münbi^c* şeklinde harekelenmiş. 6 Metinde *hıra* gibi yazılmış. 7 Metinde *کونکره* yazılmış.
- 8 Metinde *köndürürgen* yazılmış. 9 Metinde *هری (?)* yazılmış. 10 *tüşep, tüşüp?* 11 Metinde *kılular* yazılmış. 12 *kafırlarğa?* Bu ve buna benzer kelimelerde umumiyetle kalın ek geldiği görölmektedir. 13 *q̄ablasınğa?*
- 14 *muħammadka?* 15 Metinde bu kelime çok kere *وق* şeklinde yazılmış. 16 Metinde *alçaqlığ* yazılmış. 17 Metinde *ħatun-nı* gibi yazılmış. 18 Metinde önce *ümm-i cemile* yazılmış, sonra satırın üstüne *ümm-i q̄abibe* olarak tashih edilmiş. 19 Bu kelime S. Ş. Çağatay tarafından teredditle *ħurt yığ* şeklinde okunmuş, „kısa ve seyrek” anlamı düşünölmüştür (Saadet Ş. Çağatay, *Türk Lehçeleri Örnekleri* (2. baskı), Ankara 1963, s. 174.). 20 Metinde bu kelime satırın üstüne yazılmış. 21 Metinde sık sık göröldüğü gibi bu kelime de satırın üstüne ilâve edilmiş. 22 Metinde ekseriya *سف* yazılmış. 23 Metinde *toğurmağan* yazılmış. 24 Metinde *قریضه* yazılmış. 25 *öğüke-yin?* 26 Metinde *yok (وق)* gibi yazılmış. 27 Metinde *cümle-ka* yazılmış.
- 28 Aynı sahifede geöen *balta* kelimesi bir satır ara ile *باطه* ve *باله* şeklinde) farklı yazılmış. 29 Metinde bu kelime satırın üstüne yazılmış. 30 Metinde *ikindük* şeklinde yazılmış. 31 Metinde *kevefe* şeklinde harekelenmiş. 32 *kılmadı* olması daha uygundur. 33 Bu kelime metinde satırın üstüne yazılmış. 34 Bu kelime metinde *yışıklarını* şeklinde harekelenmiş. 35 *-dın* eki sahifenin kenarına yazılmış. 36 Metinde *قریطه* yazılmış. 37 Metinde *ایش ایشینک* yazılmış. 38 Metinde *hıra* yazılmış, 39 Bu kelime sehven tekrar edilmiştir. Bu duruma metinde diğer bazı sayfa başlarında da rastlanmaktadır. 40 Metinde *tağıf* şeklinde yazılmış. 41 Metinde *ħızeyfe* yazılmış. 42 Metinde *ħızeyniyye* veya *ħızeyfiyye* 43 Metinde *çökmese* 44 Metinde bu kelime satırın üstüne yazılmış. 45 Metinde bu kelime satırın üstüne yazılmış. 46 Metinde *خدمته* şeklinde yazılmış. 47 Metinde (*n*) satırın üstüne ilâve edilmiş. 48 Metinde bu kelime satırın üstüne yazılmış. 49 Metinde *حربینه* şeklinde yazılmış. 50 Metinde *قدك* yazılmış. 51 Metinde bu kelime satırın üstüne yazılmış. 52 Metinde *yarağu* yazılıp, *yarağı* şeklinde harekelenmiş. 53 Metinde *tura-sen* yazılmış. 54 Metinde bu kelime satırın üstüne yazılmış. 55 Metinde bu kelime *bargil* yazılmış.